

GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI LITVE

Jurij Senegačnik

UDK 914.745

GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI LITVE

Jurij Senegačnik, Gimnazija Ledina, Resljeva 12, 61000 Ljubljana, Slovenija

UDC 914.745

GEOGRAPHICAL CHARACTERISTICS OF LITHUANIA

Jurij Senegačnik, Gimnazija Ledina, Resljeva 12, 61000 Ljubljana, Slovenia

Članek prikazuje osnovne geografske značilnosti Litve. Na kratko obravnava geološko zgradbo, relief, klimo, vegetacijo, ekološke probleme, sestavo prebivalstva, razvoj in strukturo kmetijstva, industrijo in turizem.

The article deals with some basic geographical characteristics of Lithuania: geological structure, relief, climate, vegetation, ecological problems, structure of population, agriculture, industry and tourism.

Z vidika matematične geografije leži Litva prav v centru Evrope. Evropsko geometrično središče se namreč nahaja poleg vasi Bernotai, 25 km severno od Vilnusa. S površino 65 200 km² in 3,8 milijona prebivalcev (leta 1992) je največja in najgosteje naseljena med ponovno samostojnimi pribaltiškimi državami (3). Iz več razlogov, med katerimi velja izpostaviti največjo etnično homogenost, je predstavljala nekakšno gonilno silo osamosvojitvenega procesa pribaltiških držav.

Litva je država z nizkim in precej enoličnim reliefom. Leži na jugozahodu Ruske plošče, ki jo v severovzhodni polovici države predstavljajo devonske plasti, v jugozahodni polovici pa si od severa proti jugu sledijo triadne, jurske in kredne plasti (2). Značilen pečat današnji izoblikovanosti reliefa je dala pleistocenska poledenitev, ki je čez staro osnovo odložila ledeniške sedimente. Ravnine ob rekah se tako menjavajo z višjim valovitim svetom, ki sega do 100 m višje. Podolgovat polotok Neringa ob Baltiku je del velikanske zemeljske kose Kuršiu Nerija, ki sega sem iz Kaliningradske oblasti oziroma nekdanje Vzhodne Prusije. Znan je po čudovitih dinah (1). Ob celinskem delu obale leži nižina Pajurio, ki proti vzhodu preide v višavje Žemaičiu. Osrednje nižavje se razprostira s severa proti jugovzhodu čez srednji del države, ves južni in jugovzhodni del pa zajema Baltiško višavje. Na jugovzhodu ga omejuje peščena ravnina, na vzhodu pa višavje Švenčioniu in Medininku (294 m n. v.), ki prestavlja najvišjo točko v državi (4). Pojem "višavje" moramo vzeti relativno, saj bi takšen valovit svet s tako nizkimi

nadmorskimi višinami pri nas označili kvečjemu kot gričevje.

Litvo lahko razdelimo na 4 etnološka območja, ki se razlikujejo med seboj tako po etnoloških kot tudi naravnih značilnostih. To so Žemaitija (nižavje), Aukštaitija (višavje), Dzukija in Suduva (1).

Klima je prehodna med oceansko in celinsko. Količina padavin niha od 540 mm v Osrednjem nižavju do 930 mm na jugozahodu države. Kar 75 % padavin pade v obliki dežja. Prevladujejo zahodni vetrovi. Letno je od 40 do 100 meglenih dni in od 15 do 30 dni z nevihtami. Pozimi so pogoste odjuge. Vegetacijska doba traja od 169 dni na vzhodu do 202 dni na zahodu države (4).

Preglednica 1: Klimatski podatki o Litvi za leto 1991 (3).

Temperature	Postaje		
	Klaipeda	Panevežis	Vilnius
Srednja januarska	1,6	-0,8	-2,1
Srednja julijska	17,8	18,1	18,1
Srednja letna	8,1	7,2	6,8
Absolutni maksimalna	-	29,0	31,2
Absolutni minimalna	-	-	-21,9
Število dni nad 0°C	288	286	286
Letne padavine v mm	717	576	490

Tla so večinoma podzolirana ali zaglejena. Kmetijske površine so na peščenih in glinenih tleh, nekaj pa je tudi šotnih tal. Prsti niso posebno rodovitne, še najboljše so v Osrednjem nižavju. Litva leži v coni mešanega gozda. Gozd pokriva 27,9 % površja, največ na jugo-

Slika 1: Za Litvo je značilno ravno ali rahlo valovito površje. Pokrajina je precej enolična. Osrednji del države je najugodnejši za kmetijstvo. Veliko površin je izkoriščenih za žita. Med velikimi obdelovalnimi kompleksi so značilne zaplate gozda. (Foto: J. Senegačnik.)

Slika 2: Najlepši pogled na stari Vilnius je z Grajskega hriba s stolpa Gediminas. V srednjem delu slike vidimo kompleks univerze, ki so jo ustanovili jezuiti leta 1759. Vilnius kaže svoj multikulturalni značaj tudi s svojo arhitekturo in številnimi cerkvami različnih religij. (Foto: J. Senegačnik.)

Slika 3: Grajski kompleks Trakai na jezeru Galve je največji spomenik slavne in mogočne litovske srednjeveške države. Danes je to (poleg glavnega mesta) verjetno najpomembnejša turistična točka v državi in simbolizira litovski nacionalni ponos. (Foto: J. Senegačnik.)

Slika 4: Gora križev pri mestu Šiauliai je nekaj edinstvenega na svetu. Litovski verniki so na tej vzpetini postavljali križe stoletja. V času sovjetske oblasti so jih skušali odstranjevati, vendar se je za vsakim takšnim poskusom njihovo število le še povečalo. (Foto: J. Senegačnik.)

zahodu države. Najštevilnejši so borovi gozdovi, sledijo jelovi in brezovi. Bogati so z gozdnimi sadeži in gobami (1 in 4).

Država ima gosto rečno omrežje z več kot 700 rekami, ki so daljše od 10 km. Najdaljša in najpomembnejša reka je Nemunas (927 km), ki predstavlja staro plovno pot. Ob njej so že v preteklosti zrasli številni gradovi, danes pa je po-

memben vir energije za Kaunaški hidroenergetski sistem. Omeniti je treba številna jezera, ki jih je blizu 3000. Večina ležijo v severnem delu Baltiškega višavja.

Pri ekološki problematiki moramo izpostaviti onesnaženost zraka in vodovja. Ozračje je najčistejše na jugu, najbolj onesnaženo pa na severozahodu, v

Preglednica 2: Reke v Litvi (3).

Reka	Dolžina v km
Nemunas	927
Neris	510
Venta	346
Šešupe	298
Šventoji	246
Minija	213
Nevežis	210
Merkys	203

Preglednica 3: Jezera v Litvi (3).

Jezero	Površina v ha
Drukšiai	4480,2
Dysnai	2439,4
Dusia	2334,2
Sartai	1331,6
Luodis	1320,0
Metelys	1286,0
Avilys	1258,0

osrednjen delu in v glavnih mestih. Najbolj onesnažene reke so Nevežis, Nemunas, Neris in Muša. Podtalnica je najčistejša na jugu, najbolj onesnažena pa na severu. Litva je dobila zakon o zaščiti narave že leta 1959. Zaradi različnih vzrokov in samovolje nekaterih lokalnih oblasti se je onesnaževanje nadaljevalo celo v nekaterih zaščitnih območjih (4). Poleg 4 naravnih rezervatov imajo v državi 4 narodne parke: Aukštaitija, Kuršiu Nerija, Dzukija in Žemaitija (3).

Litovci govorijo litovski jezik, ki spada v baltiško jezikovno skupino. V nasprotju z razmerami v Latviji in Estoniji tvori matični narod veliko večino prebivalstva države (leta 1989 kar 79,6%). Največjo manjšino (9,4%) predstavljajo Rusi. Nekaj je staroselcev, večinski po ponovni nasilni priključitvi Litve noma pa so se priselili po 2. svetovni k Sovjetski zvezi. Kar 90% jih živi v mestih. Poljaki so s 7% na tretjem mestu. Živijo na jugovzhodu države zlasti v Vilniusu in okolici. Med obema vojnoma so ta del Litve zasedli Poljaki, kar je povzročilo zaprtje meje med državama za 17 let. Po 2. vojni pa je na Poljsko emigriralo čez 200 000 Poljakov. Še danes poljska manjšina predstavlja jabolko spora, saj zahteva avtonomijo. Ostale manjšine so precej manj številčne, večinoma pa tudi žive v mestih (4).

Litva je v letih od 1940 do 1958 izgubila skoraj milijon ljudi zaradi vojne, prisilnih deportacij v času stalinizma ali odseljevanja. Predvojno stanje so dosegli šele leta 1969 (4).

Preglednica 4: Število prebivalcev Litve po posameznih letih v tisočih (3).

Leto	Skupaj	Prebivalci	
		Moški	Ženske
1939	3037	1458	1579
1959	2711	1245	1466
1970	3128	1468	1660
1979	3398	1604	1794
1989	3723	1764	1959
1992	3761	1768	1993

Litva je industrijsko-agrarna država. Z nasilno priključitvijo leta 1940 se je vključila v sovjetski gospodarski sistem. V letih od 1949 do 1952 so izpeljali prisilno kolektivizacijo, ki je povzročila padec kmetijske pridelave. Predvojno raven so tako dosegli šele koncem 60-tih let. Kasneje sta mehanizacija in kemizacija kmetijstva sicer močno dvignili pridelavo, vendar je to povzročilo številne ekološke probleme. V kmetijstvu sta leta 1989 še vedno prevladovali dve obliki kmetijskega gospodarstva: kolektivna posestva (835 obratov) in državna posestva (275 obratov). Julija 1989 so v skladu z naglimi političnimi spremembami v zadnjih letih sprejeli kmetijski zakon, ki ureja dajanje zemlje individualnim kmetom v velikosti od 10 do 50 ha. Te zemlje kmet potem ne sme prodajati, zastavljati ali dajati v zakup (4). Število individualnih farmarjev narašča, vendar bodo za dokončno ureditev lastninskih razmerij potrebovali še dosti časa. Najproduktivnejša kmetijska zemljišča so v osrednjem delu države, najslabša pa na vzhodu. Kmetijstvo je specializirano v govedorejo (zlasti mlečno) in prašičerejo. Med poljedelskimi kulturami sta poleg žit (pšenica) najpomembnejša krompir in sladkorna pesa. V zadnjem desetletju se je pomen živinoreje v primerjavi s poljedelstvom nekoliko zmanjšal. V letu 1990 je Litva utrpela veliko škodo zaradi gospodarskih sankcij, ki jih je proti njej zaradi razglasitve neodvisnosti uvedla SZ (4).

Litva se je pod sovjetsko oblastjo v

Slika 5: Litva.

skladu z direktivami iz Moskve po vojni hitro industrializirala, kar je povzročilo priseljevanje s podeželja in iz drugih sovjetskih republik. Mestno prebivalstvo je tako v letih od 1959 do 1990 naraslo z 39 % na 68 %. Industrija, ki je po tehnologiji in znanju močno zaostajala za zahodnimi standardi, pa je povzročila tudi številne ekološke probleme. Najpomembnejši del industrijske proizvodnje predstavlja (leta 1989) strojna in kovinska industrija (25,7 %), živilsko predelovalna (21,9 %) in lahka industrija (20,8 %). Največ zaposlenih je seveda v prvih dveh panogah, ki so ju razvili za potrebe celotne SZ. Zasloveli so z izdelki, za katere je potrebna visokokvalificirana delovna sila ter malo surovin in energije (4).

Litva lahko ponudi turistom tako naravne zanimivosti kot kulturne spomenike. Žal ima sodobno turistično infrastrukturo še zelo slabo razvito. Leta 1989 je sprejela 480 000 turistov iz SZ in 70 000 tujcev. Ta razmerja so se od tedaj bistveno spremenila. Nekatera območja so bila namreč pod sovjetsko oblastjo zaprta za tuje turiste (1), s sprostiv-

jo privatne iniciative in tujimi vlaganji pa lahko pričakujemo na področju turizma ustrezne premike. Eden od pogojev je gotovo tudi večja prepustnost cestnega omrežja v smeri proti Varšavi.

Litva je kar 60,9 % vse trgovine ustvarjala z bivšo SZ. Z osamosvojitvijo je to tržišče postalo v marsičem vprašljivo. V času osamosvajanja so Litovci že okusili ekonomsko blokado, preusmeritev na druga tržišča pa bo zahtevala še veliko truda.

1. A guide to the Baltic states. 1990. Inroads. Merrifield.
2. Atlas SSSR. 1983. Glavnoe upravlenie geodezii i kartografii pri sovete ministrov SSSR. Moskva.
3. Lietuva skaičiai - Lithuania in Figures 1991. Lithuanian department of statistics. Information and publishing center. 1992.
4. The Baltic states. A reference book. 1991. Estonian encyclopedia publishers, Latvian encyclopedia publishers, Lithuanian encyclopedia publishers. Tallinn, Riga, Vilnius.